Analyysi

Pandemia varjostaa edelleen Euroopan pankkien luottoriskinäkymiä

Rahoitusvakaus | 04.05.2021 | Kimmo Koskinen, Katja Ahoniemi

KIRJOITTAJAT

Kimmo Koskinen
Neuvonantaja

Katja Ahoniemi
Vanhempi ekonomisti

Euroopan pankkien luottoriskit ovat kasvaneet koronapandemian takia. Vaikka pandemian negatiivisia vaikutuksia talouteen on vaimennettu erilaisilla viranomaistoimenpiteillä, liittyy kriisin kehitykseen edelleen paljon epävarmuutta. Pankkien riskinsietokyky on keskimäärin vahvempi kuin edellisissä kriiseissä. Pankkisektorin tilaa arvioidaan keväällä 2021 stressitestien avulla. Jos pankkien järjestämättömät lainakannat alkavat kasvaa, se voi vaikeuttaa pankkien mahdollisuuksia jatkaa reaalitalouden luotottamista. Euroopan komissio onkin ehdottanut useita keinoja järjestämättömien lainojen vähentämiseksi.

Politiikkatoimet ovat toistaiseksi hillinneet järjestämättömien lainojen kasvua

Euroopan pankkien toimintaympäristöön liittyvät riskit ovat kasvaneet kaikissa Euroopan maissa. Koronapandemian hillitsemiseksi päätetyt rajoitukset ja kuluttajien varovaisuus ovat heikentäneet talouskasvua. Heikko talouskasvu ja pandemian aiheuttamat liiketoimintaympäristön muutokset ovat lisänneet pankkien luottoriskejä. Koronapandemian negatiivisia talousvaikutuksia on pyritty vaimentamaan rahapolitiikan, pankkivalvonnan ja -sääntelyn sekä makrovakauspolitiikan keinoin. Lisäksi laaja-alaiset julkisen sektorin tukitoimet ovat toistaiseksi hillinneet pankkisektorin järjestämättömien lainojen kasvua.

Euroopan pankkiviranomaisen (EBA) mukaan pankkien myöntämiä maksulykkäyksiä eli moratorioita oli voimassa vuoden 2020 lopussa yli 320 mrd. euroa, mikä oli noin 2,8 % EBA:n valvomien pankkien yritys- ja kotitalouslainoista. Lisäksi valtion takausohjelmista oli myönnetty noin 340 mrd. euroa yksityisen sektorin lainoja vuoden 2020 loppuun mennessä. Sekä maksulykkäyksiä että erilaisia valtiontakauksia saaneiden lainojen määrä vaihtelee huomattavasti maittain.

Järjestämättömien lainojen määrän odotetaan kasvavan kuluvan vuoden aikana

Kun koronapandemia on pitkittynyt, yritysten kannattavuus on heikentynyt ja työttömyys kasvanut. On odotettavissa, että järjestämättömien lainojen määrä alkaa kasvaa.[1] Osa yksityisen sektorin toimijoista ei todennäköisesti pysty selviytymään kaikista lainoihin liittyvistä velvoitteistaan pandemian aiheuttamien taloudellisten ongelmien vuoksi. Pankkien luottokannan laatua kuvaavat mittarit viestivät jo kotitalous- ja yritysluottoasiakkaiden luotonmaksukyvyn heikentymisestä. Viranomaisten väliaikaisten tukitoimien vuoksi pankkien asiakkaiden luotonmaksukykyä on vaikea arvioida. Arvioiden mukaan maksulykkäyksiä saaneiden asiakkaiden lainoista noin 30 prosentissa luottoriski on kuitenkin oleellisesti kasvanut (ns. stage 2 -lainat). Lainoihin liittyvät tukitoimet alkavat erääntyä vähitellen vuoden 2021 aikana. Euroopan pankkiviranomaisen mukaan lähes 30 % valtiontakausohjelmien kautta myönnetyistä lainoista EU:ssa erääntyy vuoden 2021 loppuun mennessä.

Yrityskyselyt ja taloustilastot kertovat erityisesti matkailu- ja palvelualoille keskittyvien pk-yritysten tilan heikentymisestä monessa maassa. Järjestämättömien luottojen määrä uhkaa kasvaa etenkin maissa, joissa pandemialle alttiiden toimialojen osuus on merkittävä. Osassa Euroopan maista järjestämättömien lainojen määrä oli koholla finanssikriisin jälkeen jo ennen

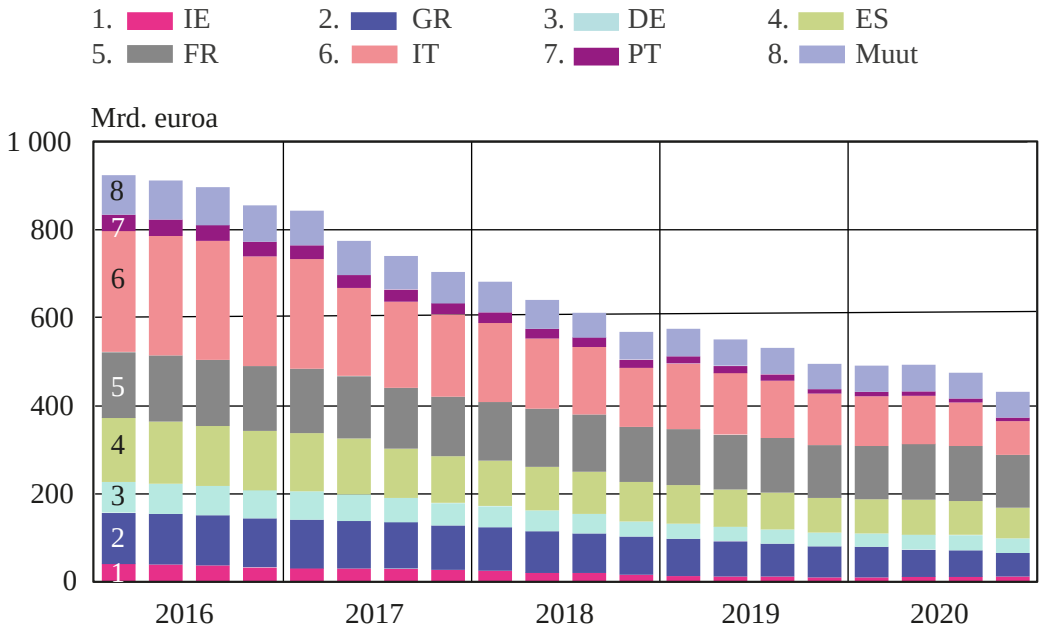
pandemian alkua.

Pankkien riskinsietokyky on vahvistunut

Euroopan pankkien riskiensietokyky on vahvistunut finanssikriisin jälkeen.[2] Sääntelyuudistusten ansiosta pankkien vakavaraisuus on parempi ja ne ovat vahvempia kohtaamaan mahdollisia laskusuhdanteita kuin edellisissä kriiseissä. Pankit lähes puolittivat järjestämättömien lainojen määrän taseissaan ennen pandemiaa, kun verrataan vuoden 2014 tilanteeseen. Yhteisen pankkivalvontamekanismin (SSM) mukaan euroalueen pankeilla oli vuoden 2020 lopussa 444 mrd. euroa järjestämättömiä lainoja, mikä oli noin 2,6 % euroalueen pankkien lainakannasta (kuvio 1). Euroalueen velkakriisin huipussa järjestämättömien lainojen määrä oli noin 8 % pankkien lainakannasta.

Kuvio 1.

Euroopan pankkien järjestämättömien lainojen määrä on pysynyt vakaana pandemiasta huolimatta

Lähde: SSM.

19.4.2021
eurojatalous.fi

Viime vuosien aikana vahvistunut pankkien vakavaraisuus ja riskinsietokyky ovat osaltaan

pitäneet yllä pankkien kykyä luotottaa yksityistä sektoria paremmin kuin edellisissä kriiseissä. Suurten pankkien riskinsietokykyä mitataan Euroopan pankkiviranomaisen stressitestissä. Stressitestiharjoitus käynnistyi tammikuussa 2021, ja sen tulokset julkaistaan heinäkuun 2021 lopussa.

Pankit varautuneet järjestämättömien lainojen kasvuun lisäämällä luottotappiopuskureitaan

Viranomaisten tukitoimien lisäksi pankit ovat omilla toimillaan varautuneet heikompaan taloustilanteeseen ja luottoriskien kasvuun vahvistamalla luottotappiopuskureitaan. Varausten määrä kasvoi merkittävästi etenkin vuoden 2020 ensimmäisen puolen vuoden aikana. Vuoden 2020 lopussa Euroopan pankkien kirjaamien varausten määrä oli 115 mrd. euroa eli lähes yhtä suuri määrä kuin finanssikriisin jälkeen.

Useissa maissa pankkien kannattavuus jää heikoksi suurten luottotappiovarausten vuoksi. Pankkien oman pääoman tuotto oli vuoden 2020 lopussa 2,0 %, kun se vuotta aiemmin oli 5,7 %. Luottotappioiden lisäksi matala korkoympäristö ja hiipuva luotonanto vähentävät edelleen pankkien perusliiketoiminnan tuottoja. Lisäksi eurooppalaisia pankkeja vaivaavat edelleen monet pitkän aikavälin rakenteelliset ongelmat, kuten korkotuottoihin ja laajaan konttoriverkostoon perustuvat liiketoimintamallit sekä suuret toimintakustannukset. Lisäksi pankkien täytyy huomioida toiminnassaan digitalisaation ja ilmastonmuutoksen haasteet. Koronapandemia on korostanut näitä ongelmia.

Järjestämättömät lainat heikentävät pankkien kykyä myöntää luottoja

Järjestämättömät lainat heikentävät pankkien kannattavuutta. Kun pankit varautuvat järjestämättömistä lainoista tuleviin luottotappioihin, ne tekevät kirjanpidossaan luottotappiovarauksia, jotka vähennetään liiketoiminnan tuotoista. Kannattavuutta rasittaa myös se, että järjestämättömistä lainoista ei kerry korkotuottoja tavallisten lainojen tapaan.

Järjestämättömät lainat heikentävät myös pankkien vakavaraisuutta, sillä ne sitovat pankkien pääomia enemmän kuin tavalliset lainat suurempien riskipainojensa vuoksi. Pankin vakavaraisuus heikkenee, kun järjestämättömien lainojen osuus luottosalkussa kasvaa.[3] Pankin vakavaraisuus heikkenee myös, jos tulos painuu järjestämättömien lainojen vuoksi tappiolliseksi. Tämän vuoksi järjestämättömät lainat heikentävät pankkien kykyä luotottaa reaalitaloutta.

Pankit voivat myydä järjestämättömiä lainoja mm. niiden hoitamiseen erikoistuneille

varainhoitoyhtiöille. Finanssikriisin jälkeen nähtiin, että suuren järjestämättömien lainojen määrän poistaminen pankkien taseista voi olla erittäin hidasta. Tämä johtuu esimerkiksi siitä, että lainojen ostajat ja lainoja myyvä pankki eivät pääse yhteisymmärrykseen myyntihinnasta.[4] Ostajan vaatima hinta ongelmalainoille voisi edellyttää pankkia kirjaamaan merkittävästi lisää luottotappioita, minkä vuoksi vakavaraisuusvaatimukset eivät enää täyttyisi. Pankin oma näkemys lainojen taloudellisesta arvosta voi olla huomattavasti ostajan näkemystä korkeampi.

Pankit ovat Euroopassa tärkein rahoituksen lähde yrityksille ja kotitalouksille. Euroopan komissio julkaisi joulukuussa 2020 tiedonannon koronapandemiasta aiheutuvien järjestämättömien lainojen käsittelystä, jolla pyritään turvaamaan rahoituksen välitys reaalitalouden tueksi. Tiedonannossa esitetään neljä toimenpidettä, joiden avulla näiden lainojen määrä pankkien taseissa pyritään pitämään kurissa. Komission esittämät toimenpiteet liittyvät järjestämättömien lainojen jälkimarkkinoiden kehittämiseen, EU:n maksukyvyttömyys- ja velkojen perintäkehikon uudistamiseen, omaisuudenhoitoyhtiöihin ja ennakolliseen valtiolliseen tukeen pankeille pandemian aiheuttamassa poikkeustilanteessa.

Sijoittajat ostavat pankeilta järjestämättömiä lainoja

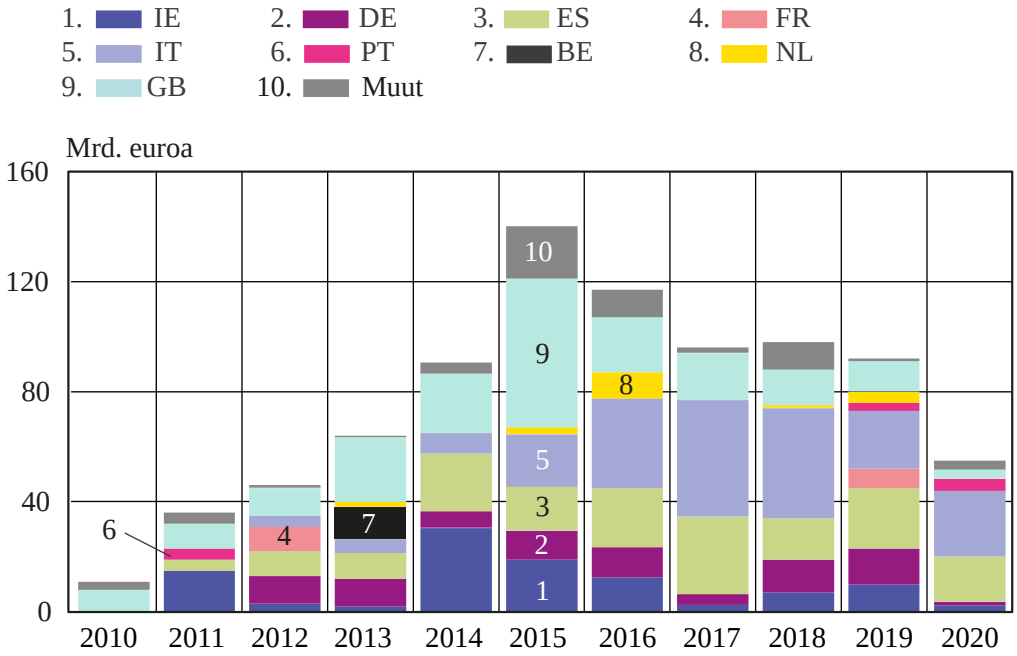
Järjestämättömien lainojen jälkimarkkinoiden kehittäminen on tärkeää, koska toimivat markkinat mahdollistavat lainojen myynnin sijoittajille. Kun järjestämättömiä lainoja poistuu pankin taseesta, pankin ei tarvitse varata niitä varten ylimääräistä pääomaa kattamaan mahdollisia tulevia tappioita ja järjestämättömään saamiseen aiemmin sitoutunut pääoma voidaan käyttää uusien luottojen myöntämiseen.

Järjestämättömien lainojen poistaminen pankin taseesta tekee ulkopuoliselle helpommaksi arvioida pankin luottokelpoisuutta. Tämä puolestaan parantaa pankin varainhankinnan saatavuutta. Lisäksi järjestämättömiin lainoihin liittyvien maksusuunnitelmien laadinta, saatavien perintä ja vakuuksien realisointi vievät pankeilta runsaasti resursseja.

Eurooppalaiset järjestämättömien lainojen jälkimarkkinat kehittyivät erityisesti finanssikriisin jälkeen ja olivat jo verrattain aktiiviset ennen pandemian puhkeamista. Pandemia hidasti lainojen myyntiä vuoden 2020 aikana (kuvio 2). Komission suunnitelman mukaan jälkimarkkinoita pyritään tehostamaan mm. parantamalla lainoja koskevan, yhdenmukaisen ja läpinäkyvän tiedon saatavuutta.

Kuvio 2.

Koronapandemian vuoksi pankkilainojen myynnit Euroopassa jäivät vuonna 2020 selvästi vähäisemmiksi kuin edellisvuosina

Lähde: PwC.

19.4.2021
eurojatalous.fi

Euroalueella on myös järjestämättömien lainojen hoitoon liittyviä rakenteellisia haasteita. Oikeusprosessit lainojen vakuuksien realisoimiseksi voivat olla pitkäkestoisia ja monimutkaisia. Sama pätee yritysten velkojen uudelleenjärjestelyjen vahvistamiseen. Komission ehdotuksessa EU:n maksukyvyttömyys- ja velkojenperintäkehikkoa pyrittäisiin uudistamaan harmonisoimalla eri maiden käytäntöjä ja nopeuttamalla siten vakuuksien realisointia. Erityisesti halutaan yhdenmukaistaa tuomioistuinten ulkopuolisen vakuuksien realisoinnin täytäntöönpanoa. Nämä menettelyt koskisivat kuitenkin vain yrityksiä.

Järjestämättömiä lainoja voidaan siirtää erillisiin omaisuudenhoitoyhtiöihin

Omaisuudenhoitoyhtiöön (asset management company, AMC) voidaan siirtää pankeista

järjestämättömiä lainoja ja siten erottaa hoitamattomat lainat kokonaan pankin taseesta. Omaisuudenhoitoyhtiöitä kutsutaan joskus roskapankeiksi. Yhtiö hyötyy suuren toimijan eduista, koska se pystyy hallinnoimaan lainoja pienemmillä kiinteillä kustannuksilla kuin yksittäiset pankit. Omaisuudenhoitoyhtiöllä on usein myös enemmän aikaa käytettävissään lainojen myyntiin kuin lainat alun perin myöntäneillä pankeilla – omaisuudenhoitoyhtiöt toimivat tyypillisesti useiden vuosien ajan, eikä niillä ole samoja vakavaraisuusvaateita kuin pankeilla. Lisäksi omaisuudenhoitoyhtiö voi keskittää kaikki resurssinsa järjestämättömien lainojen uudelleenjärjestelyyn tai realisoimiseen.

Omaisuudenhoitoyhtiö voidaan rahoittaa eri tavoin. Julkisen rahoituksen tapauksessa on noudatettava EU:n pankkien valtionapua koskevaa sääntelyä, eli valtion on toimittava kuin markkinaehtoinen sijoittaja. Komissio hyväksyy viime kädessä valtiollisen tuen omaisuudenhoitoyhtiöille. Muutamissa Euroopan maissa on jo toimivia kansallisia omaisuudenhoitoyhtiöitä. Ne ovat olleet aktiivisia järjestämättömien lainojen jälkimarkkinoilla, joita yhtiöt käyttävät ongelmasaatavien realisointiin. Komissio on valmis tukemaan jäsenmaita, jotka haluavat perustaa kansallisia omaisuudenhoitoyhtiöitä.

Valtiot voivat tukea pandemian takia kärsineitä pankkeja tavallista joustavammin

Valtionavun myöntäminen pankeille on lähtökohtaisesti kiellettyä, sillä tuen katsotaan vääristävän yhteismarkkinoiden toimintaa. Pankkien kriisinratkaisukehikon lähtökohta on, että pankkien omistajat ja muut sijoittajat vastaavat ongelmiin ajautuneiden pankkien uudelleenjärjestelyn kustannuksista. Jos pankki tarvitsee julkista tukea, kriisinratkaisuviranomaisen on normaalitilanteessa asetettava pankki kriisinratkaisu- tai konkurssimenettelyyn.

Valtionapu vakavaraisille pankeille on kuitenkin sallittua esimerkiksi vakavien talouskriisien aikana. Komissio määritteli keväällä 2020, että koronapandemia on poikkeuksellinen tilanne, jonka vuoksi on perusteltua sallia valtioiden pankeille myöntämä ennakollinen pääomatuki, jos muut tuelle asetetut tiukat ehdot täyttyvät. Komissio teki samalla valtiontukikehikkoon väliaikaisen muutoksen: pankkien omistajien ja muiden sijoittajien ei tarvitse tavalliseen tapaan osallistua uudelleenjärjestelyn kustannusten kattamiseen, jos ennakollinen julkinen tuki kohdistuu pandemian aiheuttamiin ongelmiin.

Pankkien stressitestit ja taseiden erityistarkastukset ovat keinoja selvittää, mitkä eurooppalaiset pankit saattaisivat tarvita pandemian seurauksena ennakollista julkista tukea tai muita pääomia vahvistavia toimenpiteitä esimerkiksi tuleviin luottotappioihin varautumiseksi. Edellä mainittu Euroopan pankkiviranomaisen vuoden 2021 stressitesti on tärkeä, sillä se voi tarjota tietoa

mahdollisista pääomavajeista pankkien taseissa. Vallitsevan epävarmuuden ja julkisen vallan tukitoimien takia stressitestin tulosten tulkinta on tällä kertaa erityisen haasteellista.

Viitteet

1. Järjestämätön laina on saatava, jonka maksut ovat vähintään 90 päivää myöhässä. ↑
2. Euroopan keskuspankin mukaan euroalueen pankkien ydinvakavaraisuussuhde (CET1) oli vuoden 2020 lopussa 15,6 %, kun se oli vuoden 2019 lopussa 15,0 %. ↑
3. Jos lainasta tehdään luottotappiovaraus, pankin taseeseen jää lainasta jäljelle se osuus, mitä varaus ei kattanut. Varauksen tekeminen vähentää siten myös riskipainotettuja saamisia. ↑
4. Järjestämättömien lainojen poistaminen taseista voi olla hidasta myös pankkien vajavaisten resurssien ja perintä- ja konkurssilainsäädännön puutteiden takia. Kaikissa maissa jälkimarkkinat eivät ole myöskään riittävän kehittyneet. ↑

Asiasanat

euroalue, järjestämättömät lainat, korona, koronapandemia, luottotappiot, pankit, pankkisektori, rahoitusvakaus